

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNTA

LAUSUNTO KUULEMISEEN 11.10.2024

HE 130/2024 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta

1. Esityksen säädösteksti

Esitys on lakiteknisesti säädettävissä sellaisena kuin hallitus esittää. Pykälät on kirjoitettu riittävän täsmällisiksi. Kannanotto koskee esitettyä rikossovittelulain 3a §:ää ja siinä olevaa luetteloa rikoksista, joita ei lähisuhteissa tehtynä voisi sovittaa. Myös lähisuhde on määritelty täsmällisesti.

Laki voidaan säätää esitetyssä muodossa, jos Eduskunta päätyy siihen, että sovittelu väkivaltaa sisältävissä lähisuhderikoksissa on perusteltua kieltää.

2. Pitäisikö lähisuhdeväkivallan sovittelu kieltää?

Hallituksen esityksen pohjana on hallitusohjelman kirjaus, jossa on edellytetty rikossovittelulain muuttamista niin, ettei lähisuhdeväkivaltaa soviteltaisi.

Olen kouluttanut sovittelijoita 1990-luvun alusta lähtien. Kouluttajan roolissani olen havainnut, että lähisuhdeväkivallan sovittelijoita koulutetaan jatkuvasti tunnistamaan entistä paremmin lähisuhdeväkivallan sovitteluun liittyvät riskit. Lähisuhdeväkivallan sovittelijat ovat kokeneita ammattilaisia, vaikka ovatkin sovittelijoina palkattomia vapaaehtoisia. Heitä ohjaavat tiiviisti sovittelutoimiston palkalliset työntekijät. Sovittelun kieltämistä parempana vaihtoehtona pidän koulutuksen tehostamista siinä tapauksessa, että lainsäätäjä näkee ongelmia lähisuhdeväkivaltaan liittyvien valta-asemien tunnistamisessa. Niitä ongelmia on, eikä niitä ole syytä vähätellä. Vakavaa väkivaltaa, joihin sisältyy toisen osapuolen alistamista, ei sovitella. Oma kantani on ollut ja on edelleen, ettei törkeä pahoinpitely lähtökohtaisesti ole soviteltavissa, lähisuhteiden ulkopuolellakaan tehtynä. Törkeässä pahoinpitelyssä ei ole kysymys konfliktista, se on yksipuolista raakaa väkivaltaa

ja sellaisena aina ankaran rangaistuksen ansaitsevaa. Kategorisesti ei ole syytä kuitenkaan rajata törkeää pahoinpitelyä rikossovittelun soveltamisalasta, koska rajanveto perusmuotoisen teon ja törkeän tekemuodon välillä ei ole aina selkeä.

Lähisuhdeväkivalta on vakava ongelma ja lähisuhderikoksiin liittyy tavanomaisesti myös pakottavaa kontrollia. Tässä suhteessa lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltämistä vaativat tahot ovat oikeassa. Pakottavan kontrollin kriminalisointi olisi hyvä keino puuttua lähisuhdeväkivaltaan, muiden Pohjoismaiden esimerkin mukaisesti.

Toinen keino on pakkokeinojen käytön tehostaminen. Ulkomailta, muun muassa Ruotsista ja USA:sta, on saatu hyviä kokemuksia siitä, että rikoksesta epäilty on pidätettynä tai vangittuna niin kauan, että rikoksen uhria on saatu kuultua esitutkinnassa. Olisi syytä aloittaa sen arvioiminen, mitä muutoksia pakkokeinolakiin olisi tehtävä ja tehtävissä, jotta asianomistajan kuuleminen ilman uhkaa epäillyn taholta tulevalta painostukselta olisi järjestettävissä.

Lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopuminen ei välttämättä tarkoita sitä, että nyt soviteltavina olevat jutut etenisivät oikeuskäsittelyyn. Asianomistajalla ei ole velvollisuutta selvittää häneen kohdistunutta rikosta. Jos asianomistaja vaikenee esitutkinnassa, rikos jää pääsääntöisesti toteen näyttämättä. Vaikka asianomistaja antaisi kertomuksen esitutkinnassa, hän voi tuomioistuimessa kieltäytyä todistamasta. Kieltäytyminen voidaan tietysti edellytyksin murtaa, mutta silloinkin voi käydä niin, ettei esitutkinnassa annettu kertomus riitä rikoksen syyksi lukemiseen. On mahdollista, että asianomistajaan kohdistuu sovittelussa vähemmän painostusta kuin tapauksissa, joissa juttu etenee rikosprosessiin. Saattaa myös käydä niin, että asianomistajien halukkuus hakeutua rikosten uhreille tarjolla oleviin palveluihin laskee, jos ainoana vaihtoehtona rikoksen käsittelylle on rikosprosessi. Joka tapauksessa poliiseja on jatkuvasti koulutettava ohjaamaan lähisuhdeväkivallan uhreja auttamisorganisaatioiden asiakkaisiksi.

On selvää, että lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltäminen lisää poliisin, syyttäjien ja tuomioistuinten työmäärää. Kustannuksia aiheutuu myös rikoksesta epäiltyjen puolustuksesta ja asianomistajien avustamisesta. Sovittelutoimistot voinevat paikata lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisesta johtuvan aukon suuntaamalla toimintaansa nykyistä enemmän alaikäisten tekojen

sovitteluun. Se olisi sinänsä myönteistä kehitystä, mutta nuorten juttujen sovittelua ei tulisi nähdä vain vaihtoehtona lähisuhdeväkivallan sovittelulle. Kummallekin on tarvetta.

Punnittuani hallituksen esitykseen kirjattuja sovittelun sallimisesta ja sen kieltämisestä johtuvia etuja ja haittoja olen päätenyt pitämään perusteltuna nykyisen oikeustilan säilyttämistä. Lähisuhdeväkivallan sovittelua ei pitäisi kieltää. Nykytilan jatkamiseen on kaksi pääperustetta. Ensinnäkään tutkimustieto ei anna tukea väitteille lähisuhdeväkivallan soveltumattomuudesta sovitteluun. Sovitteluun liittyy tunnistettuja riskejä, mutta tutkimusten valossa riskit eivät ole realisoituneet, pääosin varmaan siksi, että riskit on tiedostettu ja ongelmat siten osattu ennalta ehkäistä. Toiseksi ei ole mitään takeita, että rikosprosessin tie johtaisi siihen, että rikoksen uhrin oikeudet toteutuisivat nykyistä paremmin.

Jos sovittelusta luovutaan, lähisuhdeväkivallan uhrien tukea on lisättävä ja sekin maksaa. Lähisuhdeväkivaltaan puuttumista pitää tehostaa. Keinoja siihen on: pakottavan kontrollin kattava kriminalisointi, pakkokeinojen käytön tehostaminen, lähisuhdeväkivallasta tuomittavien rangaistusten ankaroittaminen, rikosten uhreille tarjolla olevien palvelujen laajentaminen ja rikosprosessuaalisten normien muuttaminen tarvittaessa niin, että niillä suojataan nykyistä paremmin rikoksen uhria. Hallituksen esityksessä esitetyt vaihtoehtoiset sääntelyt olisivat ehkä sinänsä toteuttamiskelpoisia. Ne eivät kuitenkaan ratkaisevasti poikkeaisi nykyisestä sääntelystä (sovittelu vain syyttäjän aloitteesta) tai ne olisivat liian monimutkaisia toteutettaviksi (sovittelun kulun entistä tarkempi sääntely lain tasolla, lähisuhdeväkivallan sovittelun poistaminen toimenpiteistä luopumisen perusteista).

Matti Tolvanen

OTT, rikos- ja prosessioikeuden professori (emeritus)

Itä-Suomen yliopisto

matti.tolvanen@uef.fi